

12-TALS-PIGER:

DA DET BLEV ET PROBLEM AT KLARE SIG GODT I SKOLEN

Debatten om 12-tals-piger raser. Er de hårdtarbejdende og højtpresterende elever, nikkedukkestræbere eller unge i et umenneskeligt pres? Eller er de helt enkelt fremtidens kloge hoveder?

O rdet 12-tals-dreng findes ikke. Substantivet tolv-tals-pige eller 12-tals-pige findes til gengæld i ordbogen 'Nye ord i dansk'. En af de første gange, begrebet blev brugt, var den 19. november 2011, hvor der i Politikens spalter stod 'de flittige 12-tals-piger, der aldrig føler, at de gør det godt nok'. Fra sin spæde start som begreb kobles de såkaldte 12-tals-piger altså sammen med en usund overpræstation. Men er retorikken i virkeligheden et forsøg på at mistænkeliggøre de dygtige og kloge piger og betvivle, at piger kan være geniale ved at gøre dem forkerte? Eller mistrives mange af de højtpræsterende piger rent faktisk?

Professor i socialantropologi Rane Willerslev spruttede nyt liv i debatten, da han i august leverede følgende bredside – også i Politiken: »De seneste årtier har vi i Danmark opdyrket en korrekthetskultur, der gennemsyrrer hele skole- og uddannelsessystemet. Resultatet er en generation af 12-tals-piger af både han- og hunkøn, der nu er på vej ind på universiteterne, og som kan give alle de korrekte svar på undervisernes spørgsmål. Men Danmark har sgu ikke brug for pæne 12-tals-piger. Vi har brug for nogle skøre hjerner, der kan tænke vildt og skabe nybrud inden for forskningen og samfundslivet.«

Dygtig på den forkerte måde

Professor i socialpsykologi og kønsforsker ved DPU, Aarhus Universitet, Dorte Marie Søndergaard bliver provokeret af klicheerne om 12-tals-piger.

»Begrebet 12-tals-piger er en meget grov generalisering, som antyder, at alle piger, der får 12, nu skal tænke på sig selv som problematiske og ukreative i stedet for at være stolte over, at de er dygtige. Rane Willerslev kalder det godt nok 12-tals-piger *m/k*, men det ændrer ikke ved, at problematiseringen knytter sig til kvindeskønnet,« siger Dorte Marie Søndergaard, der påpeger, at pigernes dygtighed på den måde bliver gjort trivial.

»De her elever er dygtige, og ligesom dygtige elever af det andet køn har de vel en glæde ved at lære, vide og kunne noget. De burde være stolte af det, de opnår, men i stedet hedder det så, at de som piger kan tingene på en forkert måde. De er godt nok dygtige, men eftersom de altså er af hunkøn, så er de dygtige på en ikke kreativ eller innovativ måde. Der bliver samtidig lavet en negativ spejling af noget, som vi rent faktisk beder eleverne om: At klare sig godt. Men når de så klarer sig

godt i skolen, fortæller vi dem, at de klarer sig godt på en forkert måde. De bliver altså mødt af modsætningsfulde forventninger, og det er noget, man kan få det ret dårligt af,« siger hun og pointerer, at der desuden kan være særdeles gode grunde til, at mange både unge kvinder og mænd slider i det med bøgerne og går efter høje karakterer:

»Årsagen til, at de knokler så meget, er jo, at de gerne vil ind og læse nogle fag, som kræver, at de har et højt snit. Vi har en uddannelsespolitisk dagsorden, hvor der bliver skåret i f.eks. humaniora, og hvor nogle har en interesse i at begrænse pladserne på medicinstudiet, selvom der mangler læger. Det er eksempler på fag, som mange af de her unge gerne vil læse. Derfor knokler de. Det er unge mennesker, som har en interesse og nogle mål, de forfølger,« siger Dorte Marie Søndergaard.

Dreng går også op i skolen

Karen Egedal Andreasen er lektor ved Institut for Læring og Filosofi ved Aalborg Universitet. Hun skrev for nogle år siden ph.d.-afhandling om køn og karakterer og interviewede i den forbindelse 60 elever i 9.

klasse – 30 drenge og 30 piger. De sygeligt hårdtarbejdende og selvdestruktive 12-tals-piger er ikke et billede, hun genkender.

»Det er en debat med en skæv betoning. Man er tilsyneladende meget optaget af, at der skulle være et særligt pigeproblem. Men min forskning viser, at drenge og piger ligner hinanden rigtig meget. Jeg interviewede mange piger. Nogle var meget ambitiøse, andre mindre. Men jeg oplevede ikke nogen som sygeligt optagede af deres præstationer. Til gengæld mødte jeg både drenge og piger, der gik op i deres skole og gerne ville bruge mange timer på lektier, og havde det fint med det. Jeg har svært ved at se, at elevers ønske om at præstere godt skulle være et kønsproblem. Det er i højere grad udtryk for den præstationskultur, der i stigende grad har vundet frem i folkeskolen de sidste 15-20 år,« konstaterer hun.

Og så er der selvfølgelig også en social dimension.

»Elevernes præstationer har fortsat i langt højere grad noget med social baggrund end med køn at gøre. Jo mere uddannelse familien har, jo bedre karakterer får eleven.«

PIGERNE LØBER MED 12-TALLERNE – FUP ELLER FAKTA?

Kigger man i Undervisningsministeriets Databank på karaktergennemsnittet ved de afsluttende prøver i folkeskolen og ved eksamenerne i gymnasiet er svaret, at flere piger end drenge får 12.

Ud af de tæt på en halv million karakterer, der i sommeren 2014 blev givet ved folkeskolens prøver i dansk, engelsk, matematik og fysik var 63.873 12-taller.

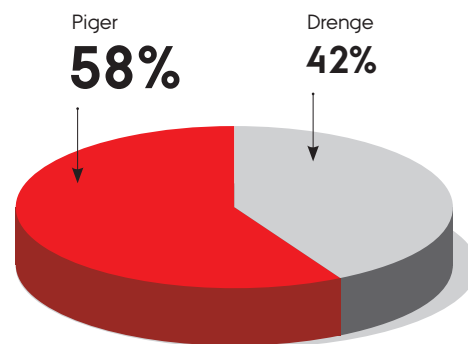
58 % af dem gik til pigerne og 42 % til drengene.

Ved eksamensresultaterne i gymnasiet er billedet nøjagtigt det samme. Kigger man på eksamenskaraktererne for fagene dansk, engelsk og

matematik i gymnasiet (tallene dækker både stx, hf, hhx, htx og studenterkurser, red.), blev der i sommeren 2014 uddelt 40.624 12-taller ud af den samlede

pulje på 412.837 karakterer. **58 % af 12-tallerne havnede på pigers eksamensbeviser, mens 42 % af 12-tallerne gik til drenge.**

Fordeling af 12-tal på eksamensbeviser

»Deres identitet er, at de er den *superdygtige*. De er i et krydspres. For det er ikke nok bare at være dygtig og klog. Det ekstra pres består i, at de skal bære på flere epokers positioneringer af piger.«

Adjunkt **Helle Rabøl Hansen**

Prøver favoriserer pigerne

Ser man på det samlede gennemsnit ved folkeskolens prøver over de sidste 15 år, ligger drengene systematisk lavere end pigerne i alle fag undtagen matematisk problemløsning og matematiske færdigheder (Se faktaboks). Største forskel er i mundtlig dansk, hvor drengene i 2014 i gennemsnit høstede 6,9, mens pigerne gennemsnitligt lå på 8,6. Det kan være fordi, pigerne i højere grad lever op til de krav, der bliver stillet, men det kan også skyldes, at prøverne i folkeskolens ældste klasser ofte har en form, der favoriserer pigerne, pointerer Karen Egedal Andreasen.

»Indholdet i prøverne og selve prøveformen betoner i høj grad den sproglige og den mundtlige dimension. Det er ofte netop de discipliner, hvor mange piger er stærke. På den måde diskriminerer prøvesystemet, fordi det favoriserer pigerne. Prøveformen betyder utroligt meget. F.eks. kan prøver i multiple choice-form eller prøver, som har et mere praktisk eller naturvidenskabeligt indhold, i højere grad være til drengenes fordel,« siger hun.

Piger hævder sig ikke

Forskellene på drenge og pigers tilgang til skolen og karakterer handler primært om den måde, de to køn generelt relaterer sig til hinanden på i grupper, viser Karen Egedal Andreasens forskning. I mange drengegrupper måler de sig meget op mod hinanden og er optagede af, hvem der er den bedste. Det kan være i de enkelte fag, men hvis det ikke lige lykkes, så har de andre strategier. De kan skabe sig en identitet som nogle, der er gode til sport, computerspil, musik eller andre fritidsinteresser, eller simpelthen som nogle der ikke går op i skolen.

»Hvis ens karakterer nu ikke er høje nok, vil nogle drenge positionere sig modsat, så de f.eks. ser det som en del af deres identitet *ikke* at være blandt de fagligt dygtige i klassen,« siger hun.

I mange pige-grupper har Karen Egedal Andreasen til gengæld konstateret en modsat tendens. Her er det ofte ikke accepteret, at man viser sig frem og hævder sig. I stedet handler det om at høre til gruppen og være som de andre. Ofte bliver det sådan, at det er en værdi i gruppen at gøre noget ud af skolearbejdet, bruge tid på lektier og for-

bedre sine præstationer. I et af interviewene siger en pige:

»Jeg tror ikke så meget, man konkurrerer. Jeg tror mere, man sammenligner lidt, sådan ok, hun fik alligevel en karakter højere end mig, så kunne det godt være, at man alligevel skulle tage sig sammen – ikke for at konkurrere, men for at følge med niveauet i klassen.«

Mange piger har altså i kraft af gruppen et stærkt incitament til at arbejde hårdt, så de undgår at føle sig ringere end de andre, og for derved at sikre deres tilhørsforhold til gruppen. >

Piger i pres

Adjunkt på DPU, Aarhus Universitet, Helle Rabøl Hansen anerkender, at præstationskrav kan presse både drenge og piger. Men hun mener, at der gælder nogle ekstra forhold for pigerne, som er historisk betingede. I forbindelse med et større forskningsprojekt er hun stødt på en gruppe højt præsterende piger, som knækker under deres egne og omgivelsernes præstationskrav. Hun kalder dem 'piger i pres'. Det er umiddelbart velfungerende piger, som ender med at skære i sig selv og får angst,

depressioner eller spiseforstyrrelser. Det er piger, som i årevis har været under voldsomt pres og f.eks. har vænnet sig til at være på beroligende medicin, når de skal til prøver.

»De går i folkeskolens ældste klasser eller i gymnasiet og har været under pres i så mange år, at de til sidst knækker af det. Deres identitet er, at de er *den superdygtige*. De er i et krydspres. For det er ikke nok bare at være dygtig og klog. Det ekstra pres består i, at de skal bære på flere epokers positioneringer af piger,« fortæller Helle Rabøl Hansen.

Presset på pigerne kan både komme fra dem selv, deres familie eller fra veninder. Hun understreger, at der selvfølgelig også kan være drenge, der befinder sig i det krydspres og mistrives med alt for høje forventninger til sig selv. Men i modsætning til sine to forskerkolleger mener hun, at der er tale om en særlig pige-problematik.

»Jeg fastholder, at der er en kønsproblematik her, som trækker tråde bagud historisk. Det er en problematik, som handler om alt det, vi forventer, man som kvinde skal kunne. Og forventningerne bliver ved med at stige. Der kommer konstant flere forventninger til pigerne, uden at der bliver taget noget væk. Kvindefiguren fremstilles som sexet, attraktiv supermor, der laver hjemmebagte speltboller og chokolademousse, er sød over for andre, og som samtidig skal være fagligt hammerdygtig og udvise lederegenskaber. Når jeg siger det, bringer det sindene i kog, for køn er eksplosivt stof. Jeg har set de her piger i pres og deres lidelser helt tæt på, og jeg mener, at jeg er forpligtet til at bringe den empiri frem,« siger hun.

Men det er jo langt fra alle dygtige piger, der er i pres. Mange højtpræsterende piger og forskellige samfundsdebattører giver udtryk for, at de oplever debatten om 12-tals-piger som en hetz. Og man kan vel sagtens trives og være dygtig i skolen uden at være selvdestruktiv og ukreativ?

»Det er også derfor, jeg ikke bruger begrebet 12-tals-piger og i stedet bruger betegnelsen pi-

KARAKTERGENNEMSNIET, BUNDNE PRØVEFAG 9. KLASSE, FORDELT PÅ KØN

2013/2014

		I alt	Drenge	Piger
Dansk	Læsning	6,4	5,9	7,0
	Mundtlig	7,7	6,9	8,6
	Retskrivning	6,2	5,6	6,9
	Skriftlig	6,6	5,8	7,4
Engelsk	Mundtlig	7,7	7,5	7,9
Fysik/kemi	Praktisk/mundtlig	6,6	6,4	6,8
Matematik	Matematisk problemløsning	6,3	6,4	6,2
	Matematiske færdigheder	6,8	7,2	6,5

Kilde: Styrelsen for It og Læring. // Elever i folkeskoler, frie grundskoler, efterskoler og kommunale ungdomsskoler indgår. Specialklasseelever og privatister indgår ikke.

»Jeg har svært ved at se, at elevers ønske om at præstere godt skulle være et kønsproblem. Det er i højere grad udtryk for den præstationskultur, der i stigende grad har vundet frem i folkeskolen de sidste 15-20 år.«

Lektor Karen Egedal Andreasen

»De her elever er dygtige, og ligesom dygtige elever af det andet køn har de vel en glæde ved at lære, vide og kunne noget. De burde være stolte af det, de opnår, men i stedet hedder det så, at de som piger kan tingene på en *forkert* måde.«

Professor **Dorte Marie Søndergaard**

ger i pres. For det er overhovedet ikke 12-tal-lerne, der er problematiske. Det er *presset* på pigerne. Jeg problematiserer ikke det at være dygtig. Det er fint, at man kan klare sig godt i skolen og have det godt med det, men vi skal også være opmærksomme på dilemmaerne,« siger Helle Rabøl Hansen og tilføjer:

»Der er også noget samfundsdiagnostik i det her. Vi er et højt præsterende samfund. Det risler ned til børnene, og så kommer der et ekstra pres på pigerne på grund af de særlige betingelser og de forventninger, der er til piger,« forklarer hun.

Konsekvensen er, at pigerne afskærer sig selv fra det helt almindelige ungdomsliv.

»De har skruet alt af for at kunne præstere, men pludselig kan de heller ikke det mere,« siger hun.

Den nørdede fessor kan kun være dreng

Men hvorfor skulle piger være særligt følsomme over for præstations- og karakterpresset?

Forklaringen ligger i krydspreset.

»Pigerne skal hele tiden præstere på mange forskellige parametre. Meget firkantet forklaret er det mere legitimt for en dreng at få lov at være i verden som en nørdet fessorstype, der lugter lidt af sved. Men du kan ikke være en højt præsterende pige, som lugter af sved og skruer alt det sociale af. Pigerne oplever, at de bliver nødt til at spille på alle strenge, og det er et stort pres,« siger Helle Rabøl Hansen.

Hendes bud på, hvordan vi får mindsket presset på de udsatte piger, er at udvikle langt flere 'fælles tredjer'. Et fælles tredje er noget eleverne er fælles om i klassen, noget de skaber sammen, og som de har et fælles tilhørsforhold til. Fokus skal med andre ord være på kollektive processer i skolen, hvor det i dag i stigende grad handler om den enkelte elevs præstationer.

»Når vi ikke har et fælles tredje, overlader vi det til individet selv at komme igennem skolen. Flere 'fælles tredjer' vil være med til at løfte bagagen fra pigernes skuldre, så de ikke altid er alene i det her. Det er et spørgsmål om at rive de her piger ud af det individualiserede studerekammer. Det her handler ikke om, at man ikke må være højt begavet eller præstere, det handler om, at vi skal sørge for, at folk ikke går i knæ af at gå i skole,« siger Helle Rabøl Hansen.

Livmoren skrumper, når hjernen vokser

Vi slutter, hvor vi begyndte: Hos kønsforsker Dorte Marie Søndergaard. Hun understreger, at man selvfølgelig skal tage det alvorligt, at der blandt dygtige drenge og piger er nogle, der mistrives.

»Vanskelighederne opstår dér, hvor nogen opfinder en kategori som '12-tals-piger' til at sætte alle dygtige piger i bås som problematiske – både problematiske i forhold til samfundets behov gennem en påstand om, at de ikke er kreative, og i forhold til deres egen sundhed med en påstand om, at de alle lider ved at præstere,« siger hun.

Debatten giver hende associationer til beskrivelserne i Bente Rosenbecks bog 'Har videnskaben køn?' fra 2014. Bogen beskriver blandt andet situationen, da de første kvinder søgte ind på universiteterne, og den højprofilerede Harvard-forsker Edward Clark i 1870'erne havde en teori om, at kvinder ikke både kunne udvikle deres hjerne og deres forplantningsorganer på samme tid. Anbefalingen var derfor, at kvinderne burde satse på at udvikle deres livmor og æggestokke frem for at spille energien på at blive akademikere på universitetet.

»Dengang mente man, at kvinder ikke skulle gå på universitetet, for hvis de udviklede deres hjerner, så skrumpede deres livmor. Senere diskuterede man som bekendt, om kvinder var gode nok til at komme på universitetet. Det var de selvfølgelig. Nu ser vi en masse unge kvinder, der er superdygtige og ambitiøse, og så finder nogle en ny måde at problematisere dem på blandt andet ved at sige, at de overperformer og præstere på den forkerte måde,« siger Dorte Marie Søndergaard. ■

PIGER OG DRENGE DER FÅR FOR MEGET OG FOR LIDT SKOLE

I forbindelse med sin forskning om udsathed i skolen og gymnasiet er Helle Rabøl Hansen stødt på to arketyper af elever, som begge vender skolen ryggen, men af vidt forskellige årsager. Hun kalder dem *piger i pres* og *taberdrenge*.

Piger i pres

Piger i pres er dygtige, men i social mistrivsel, fordi de forsøger at leve op til alles forventninger om at være dygtige, empatiske, sexede og kloge. Presset øges internt i pigegrupperne. Konsekvensen er, at der sidder en gruppe højtpræsterende piger på nervemedicin, der er ensomme, har angst, spiseforstyrrelser eller depressioner og gør skade på sig selv. Det er piger, som bukker under for presset og i værste fald helt må droppe skolen og det at læse videre.

Taberdrenge

På samme måde er der en stor gruppe drenge i skolemistrivsel. Deres problem er imidlertid omvendt: Hvor pigerne får en overdosis skole og præstation, får disse drenge for lidt skole. Det er drenge, som afskyr skolen og i stedet dyrker livet på gaden f.eks. ved at være med i bander eller andre radikale grupper.

KAREN EGEDAL ANDREASEN

Lektor ved Institut for Læring og Filosofi på Aalborg Universitet. Har skrevet ph.d.-afhandling om køn og karakterer.

DORTE MARIE SØNDERGAARD

Professor i socialpsykologi ved DPU, Aarhus Universitet. Forsker i sociale og subjektive tilblivelsesprocesser, in- og eksklusion samt mobning blandt børn og unge i og uden for skoler og institutioner.

HELLE RABØL HANSEN

Adjunkt ved DPU, Aarhus Universitet. Har beskæftiget sig med mobning og udstødsprocesser siden 1998. Har skrevet ph.d.-afhandling om lærerliv og elevmobning.